

اصلاح و توسعه مراعات

تأليف:

دکتر عباس حنطه

انتشارات مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی

تهران: ۱۳۸۶

دوسنامه مورد تایید دانشگاه جامع علمی کاربردی

سرشناسه: حنطه، عباس
 عنوان و نام پدیدآور: اصلاح و توسعه مراتع/نویسنده عباس حنطه.
 مشخصات نشر: تهران: موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی جهاد کشاورزی، ۱۳۸۶.
 مشخصات ظاهری: ۲۵۹ص: مصور، جدول
 فروست: انتشارات موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی جهاد کشاورزی؛ ۷۹. گروه
 منابع طبیعی؛ ۱۹.
 شابک: ۲۹۰۰۰ ریال. 978-964-8748-51-2
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا.
 موضوع: مرتع و مرتعداری. ایران.
 شناسه افزوده: موسسه آموزش عالی - علمی کاربردی وزارت جهاد کشاورزی
 رده بندی کنگره: ۱۳۸۶ الف ح ۹ / SB ۱۹۹
 شماره کتابشناسی ملی: ۱۱۸۱۵۵۸

عنوان: اصلاح و توسعه مراتع
 مؤلف: دکتر عباس حنطه
 ناشر: موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی جهاد کشاورزی
 شمارگان: ۱۵۰۰ جلد
 قطع: وزیری
 صفحه آرا: نادیا اکبری
 طراح جلد: رضا عابدی
 چاپ نخست: ۱۳۸۷
 لیتوگرافی، چاپ و صحافی: دفتر خدمات تکنولوژی آموزشی - نشر آموزش کشاورزی
 نوبت چاپ: اول
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۷۴۸-۵۱-۲
 قیمت: ۲۹۰۰۰ ریال
 تمام حقوق برای انتشارات موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی جهاد کشاورزی محفوظ است

چتهران: صندوق پستی ۱۷۵۷-۱۳۱۴۵ تلفن: ۶۶۴۳۰۴۳۷

پست الکترونیک: pub@itvhe.ac.ir

وب سایت: http://www.itvhe.ac.ir

پیش‌گفتار ناشر:

کتاب و کتاب‌خوانی، یکی از معیارهای توسعه کشورها و جوامع گوناگون است. به این سبب، هر سال سازمان‌های جهانی، مانند یونسکو و...، از آن به مثابه یکی از شاخص‌های توسعه یافتگی استفاده می‌کنند و به بررسی میزان انتشار کتاب، نشریه و سایر منابع علمی و اطلاعاتی سازمان‌های آموزشی و پژوهشی می‌پردازند.

تولید منابع علمی و اطلاعاتی، چنان اهمیتی دارد که مهم‌ترین شاخص ارزشیابی کار اعضای هیئت‌های علمی سازمان‌های آموزشی و پژوهشی نیز به‌شمار می‌آید. اما در این زمینه، نیاز مؤسسه‌های آموزشی علمی - کاربردی به متون آموزشی، بیش از دیگر سازمان‌های فرهنگی است؛ زیرا این مؤسسه‌ها، باید از این متون برای تدریس به دانشجویانی استفاده کنند که علاوه بر آموزش‌های رسمی و کلاسیک، به آموزش جنبه‌های کاربردی محتوا و روش‌ها نیز نیازمندند.

مؤسسه آموزش عالی علمی - کاربردی جهاد کشاورزی، با توجه به اهمیت تولید و انتشار منابع اطلاعاتی و به‌ویژه کتاب‌های آموزشی، این مهم را در رأس کارهای خود قرار داده است. شایان ذکر است که تألیف و چاپ بیش از ۱۰۰ عنوان کتاب مربوط به دروس دوره‌های علمی - کاربردی در بخش کشاورزی، در دستور کار این مؤسسه قرار دارد و مسئولان آن امیدواند با همکاری مدرسان و اعضای هیئت‌های علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی، در راه افزایش کیفیت این کتاب‌ها گامی اساسی بردارند.

از آن جا انتشار چنین مجموعه‌ای، کاری سترگ و نیازمند توجه و دقت بسیار است، امیدواریم استادان، صاحب‌نظران و مدرسان این کتاب‌ها، ما را در راه ارتقای کیفیت علمی آن‌ها یاری دهند و از ارسال انتقادها و پیشنهادها خود دریغ نورزند. بدون شک، حمایت‌ها و هدایت‌های بی‌دریغ مسئولان آموزش و تحقیقات در سطح وزارت جهاد کشاورزی، اعضای محترم هیئت امنای مؤسسه آموزش عالی علمی - کاربردی و به‌ویژه مدیران عالی سازمان و آموزش کشاورزی، در شکل‌گیری و ادامه چاپ این کتاب‌ها نقش اساسی دارد و امیدواریم نظارت عالی آنان، تضمین‌کننده کیفیت کار ما باشد.

مجتبی رجب‌بیگی

مدیرمسئول و

رئیس مؤسسه آموزش عالی علمی - کاربردی جهاد کشاورزی

پیش‌گفتار مؤلف:

خداوند را سپاسگزارم که مرا توفیق عنایت نمود تا نتیجه مطالعات و تجربیات خود را در زمینه اصلاح و توسعه مراتع به رشته تحریر درآورم.

گرچه سابقه مرتعداری در ایران زیاد نمی‌باشد اما در این مدت کوتاه متخصصان این رشته کوشیده‌اند تا با انتشار آثاری سهم خود را در معرفی این علم ایفا نمایند.

این کتاب نیز گامی است در راه عالمان این علم به ویژه راهی که انسان عالیقدر جناب آقای دکتر محمدرضا مقدم با تألیف کتاب مرتع و مرتعداری در ایران پیمودند. امید است که این راه همیشه تداوم داشته باشد.

در این اثر از تألیفات و نظرات اندیشمندان زیادی بهره‌برداری شده است که لازم می‌دانم از همه آن عزیزان قدردانی نمایم.

در این مجموعه سعی بر آن بوده است تا با حفظ جنبه علمی به کاربردی بودن آن نیز توجه شود. لذا این کتاب قابل استفاده دانشجویان منابع طبیعی به ویژه دوره‌های علمی - کاربردی می‌باشد.

اذعان دارم این کتاب بدون اشکال نمی‌باشد امیدوارم خوانندگان به ویژه کارشناسان و دانشجویان محترم با اظهار نظر در رفع ابهامات مؤلف را یاری نمایند.

با سپاس فراوان از کارکنان دفتر خدمات تکنولوژی آموزشی وزارت جهاد کشاورزی

عباس حنطه

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات

۳	مقدمه
۳	تاریخچه مرتع‌داری در ایران
۴	۱- تغییرات پوشش گیاهی مراتع
۴	۲- بهره‌برداری و اداره مراتع
۶	۳- فعالیت‌های تحقیقاتی و اصلاحی در مراتع
۷	موارد استفاده و بهره‌برداری از مراتع
۸	وضع مراتع در ایران
۸	تعریف مرتع
۹	وسعت مراتع ایران
۹	پراکنش مراتع در ایران
۱۰	وضع کمی و کیفی علوفه مراتع ایران
۱۱	انواع دام و پراکنش آن در ایران
۱۱	طبقه‌بندی گیاهان مراتع ایران
۱۳	علل و عوامل تضعیف و تخریب مراتع ایران
۱۷	روش‌های اصلاح و توسعه مراتع
۱۹	سؤالات فصل اول

فصل دوم: اصلاح مراتع از طریق مدیریت چرای دام

۲۳	اصلاح مراتع از طریق مدیریت چرای دام
۲۳	۱- تناسب دام با تولید علوفه مرتع
۲۴	۲- تناسب نوع دام با شرایط مرتع
۲۴	۳- پراکنش مناسب دام در مرتع
۲۵	۴- رعایت زمان مناسب ورود و خروج دام
۲۶	۵- رعایت بهره‌برداری مجاز

۲۷	۶- انتخاب سیستم مناسب چرای دام
۲۷	انواع سیستم‌های چرا
۲۷	۱- چرای مداوم
۲۸	۲- سیستم چرای تناوبی
۲۹	۳- چرای تأخیری
۳۰	۴- چرای تناوبی تأخیری
۳۱	۵- چرای تناوبی استراحتی
۳۲	سؤالات فصل دوم

فصل سوم: قرق

۳۵	تعریف
۳۵	قرق کوتاه مدت
۳۵	قرق بلند مدت
۳۵	اهداف قرق
۳۶	مزایای اصلاح مراتع از طریق قرق بلند مدت
۳۶	نقش و اهمیت قرق
۳۹	نتایج آزمایش‌های انجام شده در زمینه قرق
۴۱	سؤالات فصل سوم

فصل چهارم: کود پاشی مراتع

۴۵	تاریخچه استفاده از کودهای شیمیایی در جهان و ایران
۴۵	تعریف کود و انواع کود
۴۶	مزایای کوددهی مراتع نسبت به سایر روش‌های اصلاحی
۴۶	اثر کوددهی مراتع
۴۷	مراتع مناسب برای کود پاشی
۴۹	عواملی که بر کارایی مصرف کود مؤثر است
۵۲	روش‌های پاشیدن کود در سطح مراتع

۵۴	انواع کودهای شیمیایی
۵۴	- کودهای ازته
۵۶	- کودهای فسفره
۵۶	- کودهای پتاسیم
۵۷	- کودهای مخلوط
۵۷	تعیین مقدار و نوع کود
۵۹	تعیین استاندارد و ارزش کود
۶۱	اثر کودپاشی بر پوشش گیاهی مراتع
۶۴	محدودیت های کودپاشی
۶۴	اقدامات بعد از کودپاشی
۶۵	سؤالات فصل چهارم

فصل پنجم: کشت مراتع (مرتع کاری)

۶۹	کشت مراتع (مرتع کاری)
۶۹	تعریف مرتع کاری
۶۹	بذرکاری مراتع
۷۰	اهداف بذرکاری مراتع
۷۰	جنبه های موفقیت در بذرکاری
۷۱	۱- شناخت استعداد منطقه و انتخاب محل
۸۰	۲- اجرای صحیح عملیات بذرکاری
۸۰	۳-۱- انتخاب گونه یا گونه های گیاهی
۸۳	۳-۲- آماده سازی زمین (بستر کشت)
۹۶	۳-۳- زمان مناسب بذرکاری (فصل کشت)
۹۷	۳-۴- تعیین میزان بذر
۱۰۲	۳-۵- عمق کشت
۱۰۴	۳-۶- انواع کشت بذر

۱۰۴	۱- کشت مخلوط
۱۰۶	۲- کشت خالص
۱۰۶	طریق بذرکاری
۱۰۶	کشت سرتاسری
۱۰۷	کشت نواری
۱۰۷	روش های بذرکاری
۱۱۱	۳- مراقبت های بعد از کشت
۱۱۱	۳-۱- قرق مرتع
۱۱۱	۳-۲- مبارزه با علف های هرز
۱۱۲	۴- بهره برداری از منطقه بذرکاری شده طبق برنامه
۱۱۳	معرفی چند گیاه مهم مرتعی و شرایط بذرکاری آنها
۱۲۰	دستورالعمل ایجاد ایستگاه های سازگاری و شاهد ترویجی
۱۲۵	بوته کاری
۱۲۶	تعریف بوته کاری
۱۲۶	اهداف بوته کاری
۱۲۷	مراحل عملیات بوته کاری در مراتع
۱۲۷	۱- تهیه نهال در نهالستان
۱۴۲	۲- کاشت نهال در زمین اصلی (مرتع)
۱۵۱	انتخاب محل و گونه گیاهی در بوته کاری
۱۵۵	دستورالعمل کشت و پرورش چند گیاه به طریق بوته کاری
۱۵۹	سؤالات فصل پنجم

فصل ششم: اصلاح مراتع از طریق ذخیره نزولات

۱۶۳	اصلاح مراتع از طریق ذخیره نزولات آسمانی
۱۶۴	۱- پیتینگ (چاله چوله کردن)
۱۶۷	۲- کنتور فارو (شیارهای تراز)
۱۷۰	انواع کنتور فارو
۱۷۲	۳- تراس بندی (سکوبندی)

۱۷۳	۴- بانکت سازی (ایجاد جوی)
۱۷۴	۵- ریپر زنی (شخم زیرقشری)
۱۷۵	۶- ایجاد موانع برای توزیع یکنواخت برف
۱۷۶	۷- پخش هرزآب (پخش سیلاب)
۱۷۸	مطالعات لازم برای طرح های پخش آب
۱۸۱	سؤالات فصل ششم

فصل هفتم: تأمین و توزیع آب و احداث آبشخوار

۱۸۵	تأمین و توزیع آب در مرتع
۱۸۵	نیازمندی دام به آب
۱۸۶	کیفیت آب شرب
۱۸۷	علل تأمین و اصلاح منابع آب در مراتع
۱۸۷	عملیات اصلاحی منابع آب
۱۸۹	منابع آب غیر طبیعی (مصنوعی)
۱۸۹	- چاههای مالنداری
۱۸۹	- قنوات
۱۹۰	- چاههای افقی
۱۹۰	- جمع آوری نزولات آسمانی
۱۹۵	- سدهای ذخیره ای
۱۹۵	- حمل آب با تانکر
۱۹۶	آبشخوار
۱۹۶	اهمیت احداث آبشخوار
۱۹۶	مکان و تعداد آبشخوار
۱۹۷	انواع آبشخوار
۱۹۸	جنس آبشخوار
۱۹۸	ابعاد و اشکال آبشخوار

۱۹۹..... احداث آبشخوار

۲۰۰..... سؤالات فصل هفتم

فصل هشتم: حصارکشی مراتع

۲۰۳..... حصارکشی مراتع

۲۰۳..... اهداف حصارکشی مراتع

۲۰۳..... نکات مورد توجه در حصارکشی

۲۰۴..... انواع حصار و طرق احداث آن

۲۰۶..... عوامل طبیعی مؤثر در حصارکشی

۲۰۷..... وسایل حصارکشی

۲۰۹..... سؤالات فصل هشتم

فصل نهم: مبارزه با گیاهان سمی، هرز و غیر خوش خوراک

۲۱۳..... مبارزه با گیاهان سمی، هرز و غیر خوش خوراک

۲۱۳..... علف هرز

۲۱۳..... گیاه سمی

۲۱۳..... گیاه غیر خوش خوراک

۲۱۳..... خصوصیات گیاهان مهاجم

۲۱۴..... دلایل افزایش گیاهان مهاجم در مراتع

۲۱۵..... مبارزه با گیاهان مهاجم مراتع

۲۱۵..... مبارزه اکولوژیکی (مدیریت چرا)

۲۱۶..... مبارزه مکانیکی با گیاهان مهاجم

۲۱۸..... مبارزه بیولوژیک با گیاهان مهاجم

۲۱۹..... مبارزه شیمیایی

۲۲۱..... سؤالات فصل نهم

فصل دهم: سایر روش‌های اصلاح مراتع

۲۲۵	سایر روش‌های اصلاح مراتع
۲۲۵	۱- تأمین سوخت روستائیان و عشایر
۲۲۵	۲- تهیه علوفه
۲۲۶	۳- کم کردن تعداد دام و اصلاح نژاد دام
۲۲۶	۴- برنامه‌ریزی کشتار دام و احداث سردخانه
۲۲۷	۵- احداث راه در مراتع
۲۲۸	۶- آموزش، ترویج و مشارکت بهره‌برداران
۲۲۹	سؤالات فصل دهم
۲۳۱	فصل یازدهم: تصاویر
۲۶۵	فهرست منابع